

Az interkulturális nyelvtanulás lehetőségei a *Servus wieder in Österreich!* CD-vel

NEMZETISÉGI INTÉZET

interkulturális nyelvtanítás, német mint idegen nyelv, szak módszertan, országismeret, moduláris tananyag

1. Tananyagfejlesztés a SOCRATES-COMENIUS 2.1 program keretében

A COMENIUS 2.1 akció keretében az Európai Bizottság Socrates együttműködési programja olyan nemzetközi együttműködésben megvalósuló iskolafejlesztési projekteket támogat, amelyek hozzájárulnak a tanárok alap- és továbbképzésének fejlesztéséhez, a tanítás színvonalának emeléséhez (Tarkó-Benkő 2005). A program középpontba helyezi az európai dimenziót, a kulturális sokszínűséget, az eltérő kultúrák megismerését és a multikulturális-interkulturális nevelést, az esélyegyenlőséget, különös tekintettel a speciális tanulási igényű csoportokra – mint az etnikai kisebbségek, fogyatékkal élő vagy szociálisan hátrányos helyzetű tanulók, nemzetiségi oktatás stb. –, valamint a nyelvtanulást (Grossmann-Sárvári 2004¹).

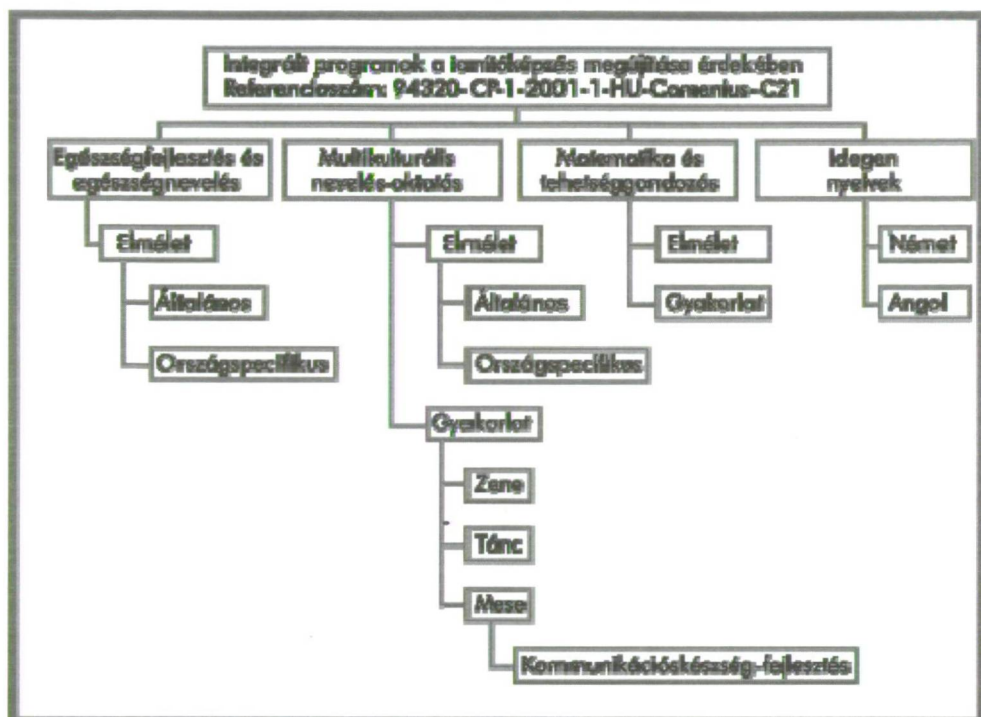
A 2001–2004 között zajló COMENIUS-projekt kezdeményezője és koordinátora Pedagógusképző Karunk *Alkalmazott Egészségtudományi Tanszéke* volt¹, két nagy hagyományú külföldi tanítóképző intézmény, a bécsi *Pädagogische Akademie des Bundes in Wien* és a liszaboni székhelyű *Escola Superior de Educacao de Lisboa* részvételével. Fontos szempont volt a projekt célkitűzésének megfogalmazásánál, hogy Pedagógusképző Karunk elődje, az akkori Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar régi, de mégis megújult profilként ismét elindította a tanítóképzést. Az intézmény „igen nagy hangsúlyt fektet a pedagógus mesterség legkülönbözőbb területeinek széleskörű fejlesztésére” (Grossmann-Sárvári 2004¹: 67). A projekt átfogó célkitűzésébe mindezek figyelembevételével az alábbi aspektusok tartoztak:

- az új pedagógiai módszerek (pl. kooperatív tanulás, projektszemlélet),
- az új kommunikációs és információs technológiák alkalmazása,
- a kommunikatív idegennyelv-oktatás,
- a demokráciára és toleranciára nevelés módszereinek megismerése,
- az egészséges életmód kialakítása,
- a környezeti nevelés és a tehetséggondozás,
- a hatékony tanulási stratégiák megismerése és
- a multikulturális-interkulturális nevelés (Tarkó-Benkő 2005).

A projekt a tanítóképzésbe integrálható, a régi képzési struktúrába modulként 'beemelhető' tananyag-kidolgozásra vállalkozott, ami a moduláris, integratív jelleg segítségével valósulhatott meg. „Célkitűzésként szerettünk volna nem egymástól független, a hagyományos értelemben vett 'tantárgyakra' lebontott curriculumot, hanem *tantárgyátfogó modulonként* – azaz alapvető strukturális változtatás nélkül – beépíthető programokat kidolgozni a tanítóképzés szemléletének paradigmaváltásával” (Grossmann-Sárvári 2004¹:69).

Tarkó Klára és Benkő Zsuzsanna (2005) ábrája jól szemlélteti a projektben végzett munka struktúráját. Fontos megjegyzés, hogy a résztvevő országok (Magyarország mint koordinátor, valamint Ausztria és Portugália) tanítóképzésben dolgozó szakemberei a három év során mindvégig szorosan együttműködtek. Így pl. az ábrában az *Egészségfejlesztés és egészségnevelés*, valamint a *Multikulturális oktatás-nevelés* modulok egy-egy részt általánosságban, illetve a három ország mindegyikében 'országspecifikusan' is kidolgozásra kerültek. A német nyelv esetében pedig a bécsi *Pädagogische Akademie des Bundes in Wien* professzorával közösen került kidolgozásra tananyag-modulunk, a *Servus in Österreich!* – 2004.

¹ A projekt koordinátora dr. Tarkó Klára, szakmai koordinátora pedig dr. habil. Benkő Zsuzsanna voltak.

(Tarkó-Benkő 2005)

A projekt megvalósításához számos szakterület bevonására volt szükség, így a Kar több tanszéke is részt vett különböző szekciókban, illetve alszekciókban, az alábbiak szerint:

I. szekció: Társadalomtudományok

1. alszekció: A család integratív megközelítésben
2. alszekció: Egészségfejlesztés, egészségnevelés
3. alszekció: Multikulturális nevelés/oktatás
4. alszekció: Kommunikációs tréning a hátrányos társadalmi helyzetű gyermekek támogatására

II. szekció: Matematika

III. szekció: Idegennyelvek

1. alszekció: Angol nyelv
2. alszekció: Német nyelv

IV. szekció: Néptánc és népzene

V. szekció: Anyanyelv (Grossmann – Sárvári 2004¹: 68).

2. Interkulturális országismereti tananyag-modul a COMENIUS-projekt keretében

Az idegen nyelvek esetében is olyan tananyag-modul kidolgozása volt a cél, amely szem előtt tartja a tanítóképzés integratív szemléletét és azt az általános projekt-célkitűzést, miszerint „globális értékeket képviselő és az egyes tudományterületek szerint specifikus oktatási modulokat dolgozzon ki a tanítóképzés számára” (Tarkó-Benkő 2005).

A mai globalizált, egyre mobilisabbá váló világunkban az idegennyelv-oktatás elsődleges célja a kommunikatív kompetencia széleskörű kiépítése, így a négy alapkészség (beszédértés, azaz hallás utáni értés, olvasási készség, beszédalképzés, írásbeli készség) fejlesztése került a középpontba. A 70-es és 80-as évek nyelvtanközpontú idegennyelv-oktatásának kudarca rádobbotta mind a szakembereket, mind pedig a „felhasználói” oldalra, hogy olyan nyelvtudásra van szükség, amely lehetővé teszi a nyelvhasználó számára,

hogy a *mindennapi* életben, a különböző *alapvető kommunikációs helyzetekben* tudjon eligazodni (Grossmann-Sárvári 2004²: 10). Az elsődleges cél mellett azonban igen fontos a célnyelvi ország – nem a 'magas', hanem tágabb, köznapi értelemben vett – kultúrájának, a szokásoknak, hagyományoknak ismerete is. A nyelvelsajátítás tehát egyúttal az adott célnyelvi ország *kultúrájának* elsajátítását is jelenti, ezért az országismeret, a civilizáció nélkülözhetetlen eleme az idegennyelv-oktatásnak.

Az országismeret *kognitív*, mára elavult szemléletének oktatása során a célnyelvi országokkal kapcsolatos 'akadémiai' tudásra, azaz évszámokra, tényekre és adatokra, statisztikákra épít. Ennek témakörei pl.: az adott ország részletes történelme, földrajza, az egyes tartományok, régiók bemutatása, politikai struktúrája, gazdasága, oktatásrendszere, irodalma, stb. Mivel ez a jellegű tudás igen magas szintű nyelvtudást igényel, a kognitív országismereti szemlélet csak a haladó szinten volt alkalmazható. Egyre inkább fontossá vált azonban a *kommunikatív nyelvszemlélet* térhódításával, hogy a „nyelvtanulók nyelvi kompetenciájának kiépítése és fejlesztése ne különüljön el az országismeret tanításától, hanem azzal szerves egységet képezzen, mégpedig olyan módon, hogy a tanulók a nyelv tanulása során a célnyelvi ország(ok)ról kapott ismeretanyag *túl* a különböző idegen nyelvi kommunikatív helyzetekben követendő viselkedési normákat megismerhessék, illetve elsajátíthassák” (Molvai-Szabályár 1998: 11). A nyelv tehát egyben *kultúrahordozó* is, így a nyelvről óhatatlanul fontos eleme az országismereti aspektusok integrált közvetítésének is. Ezen a ponton lép be az *interkulturális szemlélet* kérdése, hiszen az idegennyelv-oktatás során a célnyelvi országok megismerése egyúttal saját szocializációnk, viselkedési normáink, tabuink mentén, „mindezen reprezentációk összevetésével, kontrasztívításával történik” (Grossmann-Sárvári 2004¹: 71). Igen fontos továbbá a célnyelvi ország kultúrájának megismerése a 'kulturális sokk' vagy 'kultursokk' (*cultural shock*) elkerülése miatt is, ami pl. egy felkészületlen, hosszabb külföldön tartózkodás kapcsán érheti az odautazót vagy a sztereotíp elképzelések, kulturális különbözőségek, félelmek, illetve előítéletek miatt keletkezhet (Ober 1960).

3. A *Servus in Österreich!* interkulturális aspektusai

Mind a Nemzeti Aaptanterv, mind pedig a Kerettanterv külön is kitér az interkulturális nevelés fontosságára. A NAT szerint az idegen nyelv általános célkitűzése a nyelv használatának elsajátítása, a használható, effektív kommunikációs eszközök kialakítása, valamint – mint már korábban említettem – a célnyelv kulturális, multi-kulturális értékeinek megismertetése a tanulókkal, a más kultúrák iránti szenzibilitás kiépítése és fejlesztése (Nemzeti Aaptanterv 1995). Az interkulturális szemlélet lehetővé teszi a különbözőségek, a másság, de egyúttal saját identitásunk jobb megértését is, és segít továbbá a tolerancia kialakulásában. Nevelésméleti értelemben az interkulturális oktatás és nevelés egyfajta oktatáspolitikai *stratégiát, szemléletet*, pedagógiai *eszközrendszert és módszert* jelent, a több- vagy sokkultúrájú társadalomban (Báthory-Falus: Pedagógiai Lexikon). Ennek gyakorlatba történő alkalmazására a pedagógusmesterség elsajátítása során a szakmódszertan és a nevelésmélet számos eszközt ad a tanító- és tanárszakos hallgatók kezébe.

Az idegennyelv-oktatásban az *országismeret* (vagy civilizáció) fontosságára a 80-as években utalt ismét több szakember is, elsősorban az angolszász idegennyelvi szakmódszertanban. A nyelvi és kulturális tanulás interdependenciája miatt a *kommunikatív nyelvszemlélet* *interkulturális* szemléletté szélesedett ki, ami az országismereti stúdiumok fontosságát is külön hangsúlyozta. A német, mint idegen nyelv interkulturális szemléletű oktatása során kiemelő cél az ún. DACHL-Konzept, ami nevében kétszeresen is utal az integratív szemléletre: a mozaikszó egyrészt az összes németnyelvű ország kezdőbetűjét jelzi², ezen kívül pedig a '*Dachl*' a '*(ház)tető*' kicsinyítő képzővel ellátott variánsa, vagyis azt szimbolizálja, hogy egy 'tető' alatt a németnyelvű országok mindegyike elfér és egyenrangúan helyet kap. A *Servus in Österreich!* tananyag-modul kizárólag az osztrák országismereti stúdiumokra koncentrál, de a jegyzet bevezetőjében részletesen kitértünk arra, hogy a moduláris koncepció alapján szeretnénk a későbbiek során összeállítani a többi németnyelvű országról is egy-egy hasonló jegyzetet.

4. A *Servus wieder in Österreich!* célkitűzése, felépítése

Az előzőekben részletesen leírt országismereti tananyag-modult a COMENIUS 2.1 projekt keretében és támogatásával állítottuk össze 2003–2004-ben. Mivel az anyag kiadására nem kerülhetett sor, így azt csak jegyzet formájában volt módunk a hallgatók körében kipróbálni, tesztelni. A tananyag 2003–2004, majd 2004–2005-ös

² (D: Deutschland, Németország, A: Austria, Ausztria, CH: Confederatio Helvetica, azaz Svájc és L: Liechtenstein).

tanévben való kipróbálása során kolléganőmmel és szerzőtársammal, Sárvári Tündével összegeztük tapasztalatainkat és számos módosítást, kiegészítést, frissítést eszközöltünk az elkészített modul több pontján. Az átdolgozásban nagy segítségünkre volt a kipróbálásban résztvevő hallgatók kérdőíves felmérésének eredménye is. Így született meg 2007-ben a *Servus wieder in Österreich!* CD, ami címében is utal az újszerűségére, az első verzió átdolgozott változatára. Szerettük volna a tanítószakos hallgatók mellett a tanárszakos hallgatókat is megcélózni. Fontosnak tartottuk ezenkívül a 'lifelong-learning' és a tanulási stratégiák fejlesztési elveit is szem előtt tartani, azaz a magukat akár önállóan továbbképezni szándékozó (felnőtt) tanulók számára is alkalmazható tananyagot kézbe adni. Mivel számos illusztráció, kép, internetes és egyéb színes forrásanyag került összeállításra, így a CD-s formátum publikálása tűnt a legalkalmasabbnak.

A CD két nagy fejezetből áll: az elsőő jőmagam, a másodikikat pedig szerzőtársam, Sárvári Tünde állította össze. Az előszóban részletesen kitértünk a két fejezet célkitűzésére, ismertetésére, egyúttal módszertani útmutatót nyújtva a felhasználók felé. A tartalomjegyzék mellett részletes bibliográfia- és linkgyűjtemény található a további (osztrák) országismereti, interkulturális, szakmódszertani, fejlődéslelektani témákhoz. Az *első fejezet* Ausztria országismeretéhez kapcsolódik, míg a *második fejezet* az általános nyelvtanítási, szakmódszertani aspektusokra koncentrál, azaz a tanító- és tanárszakos hallgatók tanítási gyakorlatát és nevelési-oktatási tevékenységét segíti, elsősorban az interkulturális országismereti szemlélet figyelembevételével. Mindkét nagy fejezet három részre tagolódik: az „A” rész átfogó, részletes háttérinformációkkal szolgál Ausztriáról; „a „B” rész elméleti és gyakorlati oldalról mutatja be az országismeret általános célkitűzéseit, módszereit, különös tekintettel az interkulturális megközelítési módra (Gorssmann-Sárvári 2004: 14). Itt kerül részletes bemutatásra az országismeret (civilizáció) sokrétű definíciója és történeti dimenziója, valamint a kommunikatív és interkulturális országismeret elméleti és gyakorlati kérdései is. Ezenkívül számos szakirodalmi szemelvényt talál itt az olvasó. A harmadik „C” rész 10 témakörben dolgozza fel Ausztria országismeretét didaktizált, autentikus anyagok alapján. A CD újszerűsége abban is rejlik, hogy mindvégig törekedtünk arra, hogy a didaktizált anyagok mind csoportban, mind pedig önállóan feldolgozhatók legyenek, így az olvasó sokrétű, színes feladatokat, önellenőrző kérdéseket (sok esetben megoldókulcsokkal is ellátva) talál. Ezen kívül az interkulturális szemlélet értelmében számos esetben a magyar vagy más németnyelvű országgal tettünk összehasonlítást, illetve az olvasót/felhasználót is erre ösztönöztük a feladatokkal. Nem utolsósorban pedig a németnyelvű CD *tartalmában* az idegennyelvi készségek fejlesztésére is törekszik az alábbi elv segítségével – *országismereti kompetenciafejlesztés a nyelvi készségek fejlesztésén keresztül*. A *második fejezet* kolléganőm, Sárvári Tünde munkáját dicséri.

5. A Servus wieder in Österreich! 10 témaköre

A CD címe utal arra, hogy egy virtuális Ausztriai látogatásra készít fel, amelynek kapcsán a hétköznapi élettel, a mindennapokkal ismerkedhet meg a hallgató/olvasó/felhasználó/tanuló. Mivel a CD célja az osztrák *köznapi* kultúra közvetítése a *nyelvi készségek* fejlesztése mellett, így az alábbi, a mindennapi életre jellemző 10 országismereti témák kerültek kiválasztásra:

- (1) Familie (*Család*),
- (2) Wohnen und Umgebung (*Otthonunk és környezetünk*),
- (3) Essen und Trinken (*Étkezési szokások*),
- (4) Einkaufen (*Bevásárlás*),
- (5) Schule (*Iskola*),
- (6) Freizeit: Sport und Kultur (*Szabadidő: sport és kultúra*),
- (7) Reisen: Wien als Reiseziel (*Utazás: Bécs mint úticél*),
- (8) Stadtverkehr (*Városi közlekedés*),
- (9) Natur und Tiere: Besuch des Tierparks Schönbrunn (*Természet és állatok: A schönbrunni állatkert*),
- (10) Märchen und Feste (*Mesék és ünnepek*).

Itt utalok arra, hogy a CD két funkciót tölt be, mivel az olvasót/felhasználót kettős szerepre kell felkészíteni: tanárszakos hallgatóként meg kell ismernie Ausztria tágabb értelemben vett kultúráját, történelmét, földrajzát, oktatási rendszerét, politikáját, irodalmát, stb. (ebben az 1. fejezet „A” és „B” része nyújt segítséget). Egyúttal – ezzel párhuzamosan – a későbbi oktatói-nevelői munkája szempontjából fontos tudásra is szert kell tennie, azaz meg kell tanulnia, hogyan *alkalmazható* mindez a tanítói-, tanári pályáján. A fenti témakörök a „C” részben lettek az általános iskolai korosztály (alsó és felső tagozat) számára részletesen didaktizálva.

Mivel a témakörök aktuális anyagokat dolgoznak fel, így óhatatlan a CD 'elavulása'; ezért összegyűjtöttünk számos aktuális internetes linket, amelyekből a legkülönbözőbb témák legfrissebb verziói találhatóak.

6. Összegzés

A CD-n – amely mintegy 400 oldalas oktatási anyagot tartalmaz – a tanítási módszerek és tananyagok széles skáláját állítottuk össze. A hallgató (vagy más felhasználó) saját tudásszintje, tanulási tempója vagy érdeklődési köre alapján választhat az anyagok közül, azok ugyanis nem egymásra épülnek, hanem mozaikszerűen vannak egymás mellé rendelve.

Az oktatási CD tananyagát mind kolléganőm, mind pedig jómagam gyakran használjuk Karunk kurzusain (pl. *Ausztria országismereti szeminárium*, *Interkulturális idegen-nyelvoktatás speciálkollégium*, valamint *Szakmódszertan* előadás és szeminárium keretében). Tapasztalataink szerint az interkulturális szemlélet értelmében a tanuló nyitottabbá válik más kultúrák és az ott élő emberek iránt, a saját tapasztalataival való kontrasztivitás révén pedig önmagát is jobban megismerve nyitottabbá, toleránsabbá válik a mindennemű másság iránt. Mindez kiemelkedően fontos a mai felgyorsult, sokszínű, nyitott, globalizált, multikulturális világban való eligazodáshoz.

IRODALOM

- Báthory Zoltán – Falus Iván (szerk.) (1997.): *Pedagógiai Lexikon*. Budapest: Keraban Kiadó.
- Grossmann Erika – Sárvári Tünde: Új dimenziók a tanítóképzésben – a COMENIUS 2.1 „Integrated Programmes for Lower Primary Teacher Training” projekt idegennyelvi modulja. In: *Pedagógusképzés 2004*¹. 4. szám. 67–78. o.
- Grossmann Erika – Sárvári Tünde (2004?): *Servus in Österreich!* – országismeret gyerekeknek. Jegyzet. (Kézirat).
- Morvai Edit – Szabylár Anna (1998): *Kapcsolatok. Diáklevelezés és diákcsera az idegennyelv-oktatásban*. Budapest: Soros Alapítvány.
- Nemzeti Alaptanterv. (1995). *Kiadja a Művelődési és Köznevelési Minisztérium*. Budapest.
- Oberg, Kalvero (1960): *Cultural shock: Adjustment to new cultural environments*. In: *Practical Anthropology*, Bd. 7, 177–182. o.
- Tarkó Klára – Benkő Zsuzsanna: A magyar tanítóképzés megújítása. Tananyagfejlesztés a Szegedi Tudományegyetemen. In: *Új Pedagógiai Szemle 2005. július-augusztus*. 33–44.o. (<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00094/2005-07-la-Tobbek-Magyar.html>, lehívás dátuma: 2007. március 5.)

ERIKA GROSSMANN

The possibilities of intercultural language learning with the CD *Servus wieder in Österreich!*

Im Fokus des vorliegenden Beitrages ist eine unter Erscheinung stehende, rund 400-seitige Unterrichtsmaterialiensammlung auf CD, die mit meiner Kollegin, Tünde Sárvári erarbeitet wurde.

Im ersten Teil des Beitrages wird das im Rahmen eines COMENIUS 2.1-Projekts (2001–2004) zusammengestellte Landeskunde-Modul *Servus in Österreich!* – 2004 präsentiert und das von unserer Pädagogischen Fakultät koordinierte Projekt wird kurz vorgestellt. Anschließend fokussiert der Beitrag auf den interkulturellen Aspekt des Fremdsprachenlernens, sowie auf die Zielsetzung, das Konzept, den Aufbau und auf die einzelnen Kapitel der interkulturellen Österreich-Unterrichtsmaterialiensammlung. Zielgruppe des auf CD konzipierten, modular aufgebauten Landeskundematerials sind: Studenten und Studentinnen in der Primar- und Sekundarstufenlehrerbildung, sowie im Sinne des 'life-long learnings' solche Lernende, die ihre Kenntnisse selbständig erweitern wollen und gemäß ihren Vorkenntnissen, ihrem Lerntempo oder Interesse auf differenzierte Art und Weise von den Materialien wählen können.